

De aanstelling van een meier in Haccourt in 1604

Rombout Nijssen

Op 15 februari 1604 verleende Magdalena van Eltz¹, abdis van het stift van Munsterbilzen, aan Henri Coen van Haccourt het meierambt in zijn dorp². De heerlijkheid Haccourt en Hallembay was één van de heerlijkheden in het graafschap Loon, waar de abdis de functie van plaatselijke *vrouwe* uitoefende. In die functie stelde zij er de zeven schepenen aan die samen de schepenbank bemanden. De schepenen spraken recht in geschillen en in strafzaken, en in hun gichtregisters schreven zij de akten in betreffende overdrachten van rechten op goederen. Ook de schout of meier, die de schepenbank voorzat, en de drossaard, die de verdachten van misdrijven opspoorde en hen voor de schepenbank bracht, werden door haar aangesteld.

Henri Coen zou het meierambt gedurende zes opeenvolgende jaren *loeffelick ende well* mogen uitoefenen. Zijn ambtstermijn zou een aanvang nemen op *Sinte Getruyden dach inden meert*, of 17 maart 1604. Over de inhoud van zijn takenpakket bestond blijkbaar weinig onduidelijkheid. De bepalingen daaromtrent blijven in zijn aanstellingsakte vrij algemeen. Over zijn financiële verplichtingen bevat de aanstellingsbrief meer details.

Alvorens hij zijn functie kon beginnen uitoefenen, zou Coen een ambtseed moeten afleggen voor de schepenen van Haccourt. In zijn eed moest hij beloven dat hij de heerlijkheid en de heerlijke rechten van de abdis in stand zou houden, dat hij iedereen recht zou laten wedervaren, dat hij niemand zou benadelen, en dat hij de misdadigers zou straffen.

De eerste taak van de meier van Haccourt was het innen van de renten en cijzen, zowel in geld als in *cappuynen, totten meyerampt tot Haccourt ende Hallembay behoerende*.

¹ Magdalena van Eltz was abdis van Munsterbilzen van 1584 tot 1635.

² Deze bijdrage is gebaseerd op de inhoud van de aanstellingsakte voor Henri Coen. Zij wordt bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, en kan er geraadpleegd worden als nr. 2908 van het *Archief van het stift van Munsterbilzen*.

Voorts zou hij in naam van de abdis de heerlijkheid *regeren*: hij zou er de heerlijke rechten uitoefenen die haar toekwamen. Daartoe behoorde het voorzitten van de schepenbank, het aanklagen van bezitters van goederen in Haccourt die daarvoor niet de gewoonterechtelijke formaliteiten nakwamen en het innen van de boeten die daarvoor opgelegd werden, en het bijeenroepen en voorzitten van het jaarlijks voogdgeding. Het voogdgeding was een bijzondere vergadering van de schepenbank waarbij uit elk huishouden iemand aanwezig was, en waarop de dorpskeure werd voorgelezen.

Als vertegenwoordiger van de abdis zou de nieuwe meier de *opcoemeling* innen: het registratierecht dat men betaalde voor het - verplicht - laten inschrijven van akten betreffende onroerende goederen in de heerlijkheid, in de gichtregisters van de schepenbank. Als gerechtsofficier was hij bevoegd voor het vervolgen van *cleyne bruecken ende boeten* die bestraft werden met een boete van 7 schellingen³ of minder. De opbrengst van die boetes waren naast de renten en cijzen en de *opcoemeling* het derde onderdeel van zijn vergoeding. Een niet nader bepaald deel van de opbrengsten van de registratierechten en van de boeten moest hij jaarlijks, op vastgestelde dagen, aan de voogd of rentmeester van de abdij overdragen.

In strafzaken voor feiten waar een straf van meer dan 7 schellingen op stond, zoals voor vechtpartijen waarbij gewonden gevallen waren, en voor alles wat erger was, trad de meier niet in eigen naam als gerechtsofficier op, maar in naam van de abdis. De boetes die de schepenen in deze strafzaken aan veroordeelden zouden opleggen kwamen niet aan de meier toe, maar aan de abdis. Het was in die tijd de gewoonte om het strafrechtelijk aspect van dat soort zaken in der minne af te doen, en de zaak tussen de gerechtsofficier en de verdachte te *componeren*. De gerechtsofficier nam dan genoegen met de betaling van een bedrag dat in de regel met de te verwachten boete overeen kwam, en de verdachte spaarde zich de gerechtskosten. Voor misdaden als diefstal, moord of verkrachting was het *componeren* niet toegestaan. In de aanstellingsbrief voor de meier van Haccourt werd hem ook verboden te *componeren* in minder ernstige gevallen, voor zover die tot de bevoegdheid hoorden die de abdis zich reserveerde, tenzij hij daarvoor van de abdis de toelating zou krijgen, en het compositiegeld aan de rentmeester van de abdis zou overmaken.

Blijkbaar verwachtte Henri Coen dat het meierambt hem een betekenisvol financieel gewin zou opleveren. Hij engageerde zich immers tegenover het stift tot heel wat betalingen, die voor het grootste deel in natura, veelal hoeveelheden spelt⁴, uitgedrukt waren. Die betalin-

³ De schelling is een zilveren munt, die met 3 zilveren stuivers betaald werd.

⁴ Spelt was destijds een populair broodgraan.

gen gebeurden niet noodzakelijk ook in natura. Mogelijk betaalde Coen zijn verplichtingen in geld, aan de marktprijs van de producten waarin de bedragen uitgedrukt waren.

In de eerste plaats moest hij, gespreid over het jaar, een aantal betalingen aan de abdis verrichten. Jaarlijks moest hij haar 8 mud⁵ *goeder fijenen lanthaeve* uitder haevere van Froidmont⁶ leveren, op *Sint-Servaesmis* (13 mei) 50 mud spelt Luikse maat, op de feestdag van Sint-Gilis (1 september) *eenen loeffelicken beer* - een jong en gezond mannelijk varken dus, waarvan aangenomen mocht worden dat hij de zeugen in de stallen van de abdij kon dekken -, en op kerstdag 18 grijpen⁷ en 2 schellingen. In het derde jaar van de overeenkomst zou hij nog 3 grijpen meer moeten betalen.

Aan elke kanunnikes en elke kanunnik van Munsterbilzen - er waren 24 prebenden voor kanunnikessen en 4 voor kanunniken - moest hij jaarlijks één mud spelt Luikse maat leveren, en op zes verschillende tijdstippen moest hij telkens 17 *quarten* witte Rijnwijn⁸ leveren ten behoeve van de kanunniken en kanunnikessen. Aan de *bussemeester*⁹ van het stift moest hij jaarlijks 4,5 mud spelt leveren en 9 gulden en 4 schellingen betalen, aan de *kellener*¹⁰ 1,5 mud spelt, 11 gulden en 12 *boddragers*¹¹, aan de schippers in Visé of *den schepluyden van Weesent*, die wellicht ook opdrachten voor de abdij uitvoerden, 5 mud spelt, en aan de koster van Haccourt 1,5 mud spelt.

Haccourt ligt op de linkeroever van de Maas, tegenover Visé. Via de Maas werd onder meer zeevis aangevoerd, en het hoeft dus niet te verwonderen dat de meier van Haccourt instond voor de bevoorrading van het stift met haringen. Jaarlijks moest hij er *teghen die vasten*, duizend leveren. Voorts moest hij aan het stift jaarlijks 12 vaten erwten Luikse maat en 2 zakken zout van elk 8 vaten leveren. Aan de *kellener* moest hij diens maandloon en de vergoeding voor het werk op feestdagen betalen, *synen maentyt dienst ende hoechtytdienst* genoemd.

⁵ Het mud is een inhoudsmaat uit de periode voor de invoering van het metriek stelsel. Een mud werd verdeeld in 12 vaten. Haar inhoud verschilde van plaats tot plaats. In Munsterbilzen was de inhoud van een vat 23,34 liter, en van een mud 280,08 liter. In Luik was de inhoud van een mud 245,69 liter.

⁶ Froidmont is een gehucht van Haccourt. Blijkbaar werd daar - naar de zin van de abdis - de beste haver geteeld.

⁷ De grijp is een munt met een afbeelding van een griffioen. Zij werd zowel in goud als in zilver geslagen.

⁸ Voor Henri Coen was het wellicht duidelijk wat men in Munsterbilzen met een *quart* of *viertel* wijn bedoelde. Ons is het minder duidelijk. Een *pot* wijn bevatte doorgaans ongeveer 1,5 liter.

⁹ De bussemeester was één van de rentmeesters van de abdij. Hij beheerde de kas en de inkomsten waaruit de presentiegelden voor de kanunniken en kanunnikessen betaald werden.

¹⁰ De *kellener* was een collega van de bussemeester. Uit de kas en de inkomsten die hij beheerde werden de werkingskosten betaald die niet rechtstreeks met de prebenden of met de armenzorg te maken hadden.

¹¹ De *boddrager* is een grote zilveren munt.

Mocht blijken dat er op het meierambt nog meer lasten drukten, dan de abdis en de meier op dat moment wisten, dan zou de nieuwe meier ook die *sonder wedersegghen schuldich sien te betaelen*.

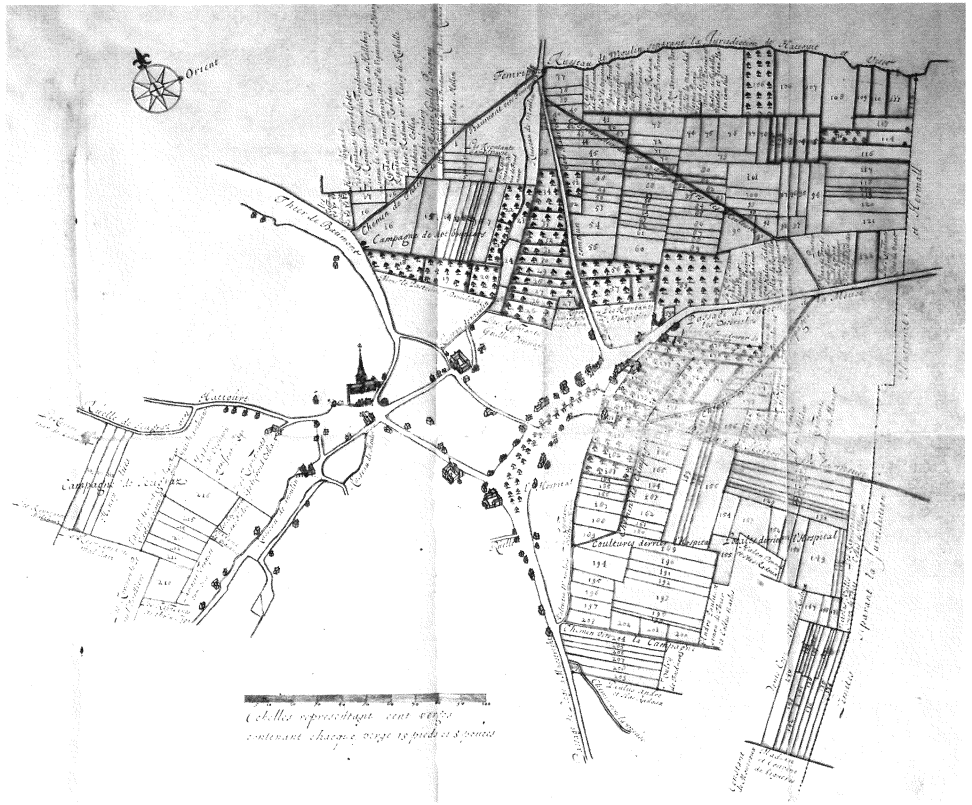
Als garantie voor het stipt nakomen van zijn financiële verplichtingen, moest Coen zelf met al zijn bezittingen borg staan, en bovendien moesten twee personen zich ook met al hun goederen borg stellen. Mocht de meier onverhoopt zijn verplichtingen niet nakomen, dan zou hij ambtshalve uit zijn ambt ontzet worden, en zou het verschuldigde bedrag verhaald worden op zijn bezittingen en op die van zijn borgen.

In totaal betaalde Coen voor het meierambt van Haccourt, zonder boetegelden en registratierechten, aan het stift en aan de abdis jaarlijks 90,5 mud spelt, 8 mud haver, 12 vaten erwten, een gezond varken, 102 kwarten wijn, 1000 haringen, 16 vaten zout en 20 gulden, 18 grijpen, 12 boddragers en 6 schellingen, en de *maentyt dienst ende hoechtytdienst* van de kellerij. Om aan zijn werk geld over te houden, moest hij meer dan dat alles afkomen van de inkomsten van de inwoners van Haccourt. Of hij in het dorp graag gezien was, is niet meer geweten.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van het stift van Munsterbilzen*, nr. 2908

Wyr Magdalena van Eltz, bij der ghenaden Godts frau ende abdisse des wereltlycke styfts Munsterbilzen, doen condit ende maecken openbaer allen den gheenen die dese onse commissie ende furwardt sullen sien oft hoeren leesen: dat wy verleent, gegundt ende gegeven hebben, ende overmits deser onsser commissien verleenen, gunnen ende uitgheven onssen lyven ende getrauwen Henri Coen, in onssen dorp tot Haccourt woenende, onse meyerie oft meyerampt vanden selven onssen dorp ende herlicheyte tot Haccourt ende Hallembay, om deur den selven Henry Coen loeffelick ende well bedient te worden eenen tyt ende termyn van ses jaeren naeden anderen volgende, ende op Sinte Getruyden dach inden meert anno dusent seshondert ende vyer aengaende ende dat met conditien ende furwarden hier nae volgende. Inden eersten ist furwardt dat den voerss. Henry Coen alle renthen, censsen ende cappuynen, ende alle andere renthen totten voerss. onssen meyerampt tot Haccourt ende Hallembay behoerende, sal hebben, heffven ende ontfanghen ten tyden ende terminen dat die vallen ende verschyenen sullen, gelyck onse andere meyeren ende officiers in voerleede tyden gehadt ende ontfanghen hebben, ende sal daer thoe halden ende regeren die hoecheyt metten rechten ende jurisdictien ons dorps ende herlicheyte

voerscreven, ende gerichtelyck gelooven overmits synen eyde voer onsse leenmannen offt schepenen tot Haccourt, dat hy die selve onsse herlicheyte in haere jurisdictie ende gerechticheyt sal regeren ende halden nae sien beste macht ende verstande, ende alle mannen recht doen ende recht laeten hervaaeren, ende nijmants onrecht doen, die misdedighen straffven nae synder macht, ende dat om nymants wille laeten. Ende des sal den selven Henri Coen als meyer heffven ende ontfanghen totten anderen voerss. renthe tot synen profyten alle opcoemelinghe vander roeden inder banck ende buyten der banck coemende met alle boeten ende excessen van seven schillinck goets gelts, ende vort met alle ander cleyne bruecken ende boeten die minder sien dan seven schillinck goets gelts. Maer des sal hy gheven den voecht ende betaalen alle jaer uut dien meyerampt voerss. syn penninghen ende gerechticheyt te tyden ende terminen dat die vallen ende verschyenen sullen, gelyck dat van alden tyden gewoonlick is geweest, maer wat van groete bruecken ende excessen in onsse dorp ende herlicheyte voerss. gevallen offt sullen vallen ende verschyenen, te weeten van sypende wonden, wyeckende wonden offt andere meerder bruecken die meerder ende groeter waeren dan van seven schillinck goets gelts, soe wy die coemen mochten, die sal den voerss. meyer schuldich sieyn te vervolgen ende in te winnen tot profiet van ons offt onsser naecoemende frauwen, ende ons te kennen gheven ende niet componeren sonder consent ende bevell speciael van ons, ende ons offt onssen rentmeester daer van goede reeckening doen, sonder daer van yet te heyschen offt te hebben, gelyck onsse ander voerleede meyeren gedaen hebben. Ten anderen ist furwardt dat den voerss. toucoemende meyer voer alle profyten ende inbueren offt heffven van dese voerss. meyerampt, sal leveren ende betaalen alle jaer ten tyden ende terminen als dat van alds gewoonlick is geweest, onsse joffrauwen ende canonicken tot achtentwintich provende tou, ygelick een mudde spelten Luycker maeten, ende den bussemeester vyerdehalff mudde spelten, noch de selvigen neghen gulden current ende vyer schillinck goets gelts, noch den schepluyden van Weesent vyff mudde spelten, ende den custer offt offerman van Haccourt onderhalff mudde spelten. Ende daer thoe sal hy betaalen ons ende onsse joffrauwen ende canonicken hunnen wijn, te weeten ten ses tyden vanden jaer allemael seventheen quarten wyten Reynschen wijn, theen hondert haringen teghen die vasten, twalff vat erten Luycker maeten, noch twee sack salts ygelick van acht vat Luens, den kellener onderhalff mudde spelten, noch elff gulden current ende twalff boddregers, ende vorts synen maentyt dienst ende hoechtytdienst inder kelleryeampt. Ende boeven dit voerss. uitgelden sal den voergenoemden meyer ons ende onsser naecoemende frauwen jaerlix leveren ende betaalen synen toust durende, vyfftych mudde spelten Luycker maeten vander besten ende niet vander archsten, te leveren binnen der stadt Maestricht offt Luyck op syn costen ende lasten, op eenen offt meer solderen daer ons offt onsser naecoemende frauwen dat gelyven sal, gans ende geheel te Sint Servaesmis, onbevangehen te pinxten daer nae naestvolgende, ende Sint Gielismis eenen loeffelicken

Kaart uit 1702 van de bezittingen in Haccourt van het stift van Munsterbilzen (Rijksarchief Hasselt, Archief van het stift van Munsterbilzen, nr. 1072).

beer, te kersmis achtheen grypen swaer gelts ende op dat derde neeste jaer eenendetwyntich grypen, ende die grijp te betaelen gelyck die indie stadt van Maestricht geldende is, ende twee schillinck goets gelts, den schillinck te betaelen met drye stuver Brabants gelyck dat van alts gewoonlick is geweest ende onsse registeren dit uutwijsen. Noch sal den voerss. meyer schuldich sien ons te leveren ter plaetsen ons gelyven sall acht mudde goeder fijenen lanthaevere uutder haevere van Froidtmont jaerlix synen toust durende. Noch ist onderscheyden ende ondersproecken off men bevonde die meyerie voerss. aen ymanden meer belast oft schuldich waere dan voerscreven staet, dat sal den voerss. meyer altyt sonder wedersegghen schuldich sien te betaelen. Noch ist furwardt ende conditie oft saeck waer ende gebuerden dat wy met onsse joffrauwen, heeren ende andere officiers niet en

worden betaelt nae luyt ende uutowysinge van deser furwarde, sal des meyers toust uut sien, niet tegenstaende dat hy borghen setten sal den jaeren syner toust durende voer gheheel als voer alsullicke rest als wy oft onse rentmeesteren ende anderen officiren alsdan sullen moegen eyschen, ende die burghen sullen altyt schuldich sien die te betaelen sonder eylich vervolch begheeren gedaen te hebben op principalen meyer. Ende wat costen wyr oft onse officieren doinde werden deur gebreeck van betalinge, daer voer sullen die burghen soe wel staen als voer die principale jaerlixer renthe. Noch ist furwardt op dat alle punten in deser furwardt genoempt ende gespecificeert wael ende loeffelick gehouden ende gedaen moechten werden, ende wyr met onse joffrauwen ende officiers wael betaelt moechten worden, soe heeft den meyer ons beloeft tot eenen onderpandte te setten alle sien guederen, erff ende gereede, nue hebbende ende die hy naemaels vercryghen mocht, die gereede guederen op uutpanden, ende die erffguederen om daer van geleetenis te neemen oft sy met allen solemniteyten van rechten uutverwonnen waeren. Ende daer tou sal hy twee suffissante burghen setten die wellicke als principael saeck ende burghe tsaemen ende yder besonder voer all, allen hun guederen gereede ende erff, die sy nue hebben ende naemaels moechten vercryghen, verbinden sullen tot voldoinninge deser furwarde gelyck voerss. staet voer onse schepenen van Haccourt ende Hallembay die gereede guederen op uutpanden, ende die erffguederen om geleetenis te neemen, met een conde van veerthien daeghen, gelyck oft sy met alle solemmiten van rechten uutverwonnen waeren. Orconde der waerheyt hebben wy dese met onse eyghene handt onderteekent ende met onssen zegel van waepen doen besiegelen. Inder stadt van Maestricht inden jaer Ons Heeren dusest seshondert ende vyer opden vyfftheensten februarij.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaen 4
3500 Hasselt

Deze woning rechts van de dreef naar Hocht staat op de plaats van de vroegere brouwerij. Zie I,1 in 89 (2010), pp. 95-96.

Ten oosten van de woning loopt de oude Romeinse heerbaan van Neerharen naar Smeermaas. Links vóór de boom ziet men de bedding van de Molenbeek die hier onder een brug onder de heerbaan doorloopt.
